

POSTANOWIENIE

Dnia 11 marca 2025 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Renata Żywicka (przewodniczący)
SSN Jarosław Sobutka (sprawozdawca)
SSN Robert Stefanicki

w sprawie z odwołania A. P.

od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Lublinie

o ustalenie istnienia obowiązku ubezpieczenia społecznego i wysokość podstawy
wymiaru składek,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 11 marca 2025 r.,

zażalenia organu rentowego na wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie
z dnia 18 września 2024 r., sygn. akt III AUa 834/23,

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu w Lublinie do ponownego rozpoznania oraz
orzeczenia o kosztach postępowania zażaleniowego.**

Jarosław Sobutka Renata Żywicka Robert Stefanicki

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w Lublinie VIII Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych,
wyrokiem z 6 września 2023 r. (sygn. akt VIII U 4075/19), wydanym w sprawie A. P.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w Lublinie, o ustalenie
istnienia obowiązku ubezpieczenia społecznego i wysokość podstawy wymiaru

składek, na skutek odwołania A. P. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Lublinie z 4 września 2019 r. (nr [...]):

I. zmienił zaskarżoną decyzję w ten sposób, że:

- stwierdził, iż A. P., jako osoba prowadząca pozarolniczą działalność gospodarczą podlega obowiązkowo ubezpieczeniom: emerytalnemu, rentowym, wypadkowemu oraz dobrowolnie ubezpieczeniu chorobowemu od 25 lutego 2017 r. do 7 stycznia 2019 r.;

- ustalił dla A. P. podstawę wymiaru składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe, chorobowe, wypadkowe i zdrowotne za następujące okresy: styczeń 2014 r., luty 2014 r., marzec 2014 r., marzec 2015 r., kwiecień 2015 r., maj 2015 r., czerwiec 2015 r., sierpień 2015 r., wrzesień 2015 r. i październik 2015 r. w wysokości zadeklarowanej przez skarżącą A. P.;

II. zasądził od Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Lublinie na rzecz wnioskodawczyni A. P. kwotę 3.600 zł, z tytułu zwrotu kosztów zastępstwa procesowego wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie, liczonymi od dnia uprawomocnienia się orzeczenia o kosztach do dnia zapłaty.

Na skutek apelacji organu rentowego, Sąd Apelacyjny w Lublinie III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych, wyrokiem z 18 września 2024 r. (sygn. akt III AUa 834/23):

I. uchylił zaskarżony wyrok i poprzedzającą go decyzję Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Lublinie w części dotyczącej podlegania przez A. P. jako osobę prowadzącą pozarolniczą działalność gospodarczą obowiązkowo ubezpieczeniom: emerytalnemu, rentowym i wypadkowemu oraz dobrowolnie ubezpieczeniu chorobowemu od 25 lutego 2017 r. do 7 stycznia 2019 r. i w tym zakresie sprawę przekazał Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Lublinie do ponownego rozpoznania;

II. oddalił apelację w pozostałej części:

III. zasądził od Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Lublinie na rzecz A. P., tytułem zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego, kwotę 2.700 zł z odsetkami, w wysokości odsetek ustawowych za opóźnienie w spełnieniu świadczenia pieniężnego, za czas od dnia uprawomocnienia się niniejszego orzeczenia o kosztach postępowania do dnia zapłaty.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego, Sąd I instancji nie rozpoznał istoty sprawy w odniesieniu do kwestii podlegania przez wnioskodawczynię ubezpieczeniom społecznym. Uszło bowiem uwadze Sądu Okręgowego, że w obrocie prawnym funkcjonują sprzeczne decyzje organu rentowego z 31 sierpnia 2018 r. i 4 września 2019 r. Sąd I instancji ustalając stan faktyczny sprawy w ogóle nie odniósł się do decyzji 31 sierpnia 2018 r., którą Zakład Ubezpieczeń Społecznych Odział w Lublinie działając na podstawie art. 83 ust. 1 pkt 2 w zw. z art. 11 ust. 2, art. 14 ust. 1, 1a i 2 ust. 1 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. z 2017 r., poz. 1778 ze zm.) stwierdził, że A. P., jako osoba prowadząca pozarolniczą działalność gospodarczą podlega dobrowolnie ubezpieczeniu chorobowemu za okresy od 1 sierpnia 2016 r. do 26 lutego 2016 r., od 25 lutego 2017 r. do 31 grudnia 2017 r. i od 1 lutego 2018 r.

Zażalenie na wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie złożył organ rentowy, zaskarżając judykat w części, tj. co do pkt I wyroku, w przedmiocie uchylenia zaskarżonego wyroku Sądu Okręgowego w Lublinie oraz poprzedzającej go decyzji i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania organowi rentowemu.

Skarżący organ rentowy zarzucił:

1. naruszenie przepisu prawa materialnego poprzez błędną wykładnię art. 83a ust. 1 ustawy systemowej poprzez nieprawidłowe przyjęcie, że w niniejszej sprawie zachodzi potrzeba ponownego rozpoznania sprawy przez organ rentowy, podczas gdy w przypadku oddalenia odwołania od wydanej decyzji Sąd Okręgowy może zmienić w części decyzję organu rentowego w zakresie podlegania dobrowolnemu ubezpieczeniu chorobowemu od 25 lutego 2017 r. do 31 grudnia 2017 r. i od 1 lutego 2018 r. z uwagi na nieistniejący tytuł do obowiązkowych ubezpieczeń społecznych;

2. naruszenie przepisów postępowania, tj. art. 477^{14a} k.p.c. oraz art. 386 § 4 k.p.c. poprzez błędne uznanie, że nie została rozpoznana istota sprawy, w sytuacji gdy zaskarżona decyzja nie rozstrzygała w zakresie obowiązkowych ubezpieczeń, a jedynie o dobrowolnym ubezpieczeniu chorobowym, które na skutek niepodlegania obowiązkowym ubezpieczeniom społecznym na podstawie decyzji z 4 września 2019 r. ustaje z mocy prawa.

W związku z tak stawianymi zarzutami, skarżący organ rentowy wniósł o uchylenie zaskarżonego orzeczenia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu w Lublinie, poddając pod rozagę Sądu Najwyższego uchylenie zaskarżonego postanowienia w trybie w przepisie przewidzianym (art. 395 § 2 w zw. z art. 394¹ § 3 k.p.c.). Jednocześnie skarżący wniósł o zasądzenie kosztów postępowania zażaleniowego wg norm prawem przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zażalenie wywiedzione przez organ rentowy okazało się uzasadnione.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego występuje pogląd, że w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych sąd drugiej instancji może - stosownie do art. 477^{14a} k.p.c. - uchylając wyrok Sądu drugiej instancji, uchylić także objętą nim decyzję organu rentowego i przekazać sprawę bezpośrednio temu organowi do ponownego rozpoznania. Przepis ten służy rozwiązywaniu sytuacji, w których - ze względu na zakres kompetencji sądu ubezpieczeń społecznych - przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania sądowi pierwszej instancji nie może doprowadzić do usunięcia uchybień popełnionych przez organ rentowy. Stosowany jest wówczas, gdy konieczne jest skasowanie decyzji organu rentowego i wydanie nowej, po przekazaniu sprawy organowi rentowemu do ponownego rozpoznania, w tym przeprowadzenia prawidłowego postępowania przed tym organem - uwzględniającego wszelkie wymagania wynikające z prawa materialnego. Nie chodzi przy tym o braki decyzji usuwalne przy wstępnym rozpoznaniu odwołania od decyzji (por. art. 476 § 4 *in fine* k.p.c.), ani wady wynikające z naruszenia przepisów postępowania regulujących postępowanie przed organem rentowym, np. przepisów Kodeksu postępowania administracyjnego. Przy czym, sąd ubezpieczeń społecznych może i powinien dostrzegać jedynie takie wady formalne decyzji administracyjnej, które decyzję tę dyskwalifikują w stopniu odbierającym jej cechy aktu administracyjnego (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 9 stycznia 2019 r., II UZ 34/18, LEX nr 2603563 i postanowienie Sądu Najwyższego z 13 października 2020 r., II UZ 21/20, LEX nr 3080420).

Należy podkreślić, że skoro nierozpoznanie istoty sporu przez Sąd pierwszej instancji uzasadnia zastosowanie art. 386 § 4 k.p.c., to posłużenie się dalej idącym art. 477^{14a} k.p.c. jest możliwe tylko wówczas, gdy organ rentowy minął się z sednem sporu. Oznacza to, że uchylenie decyzji organu rentowego jest dopuszczalne tylko wówczas, gdy nie doszło do przesądzenia wniosku złożonego przez ubezpieczonego (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 28 czerwca 2016 r., I UZ 11/16, LEX nr 2093748 oraz postanowienie Sądu Najwyższego z 9 stycznia 2019 r., II UZ 34/18, LEX nr 2603563), bowiem przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania sądowi pierwszej instancji (art. 386 § 4 i 6 k.p.c.), tym bardziej połączone z „piętrowym” przekazaniem jej do ponownego rozpoznania bezpośrednio organowi rentowemu, które wymaga obligatoryjnego uchylenia zaskarżonej (poprzedzającej) uchylony wyrok sądu pierwszej instancji (art. 477^{14a} k.p.c.), powinno ograniczać się do sytuacji zupełnie nadzwyczajnych, w których ani organ rentowy, ani sąd pierwszej instancji, nie rozpoznali istoty odwołania, a jego zweryfikowanie wymaga dokonania istotnych ustaleń faktycznych i prawidłowego zastosowania przepisów prawa materialnego. Co do zasady przez pojęcie „nierozpoznania istoty sprawy” należy rozumieć nierozstrzygnięcie żądań stron, czyli niezafatwienie przedmiotu sporu (tak postanowienie Sądu Najwyższego z 28 marca 2017 r., II UZ 4/17, LEX nr 2273860 czy wyrok Sądu najwyższego z 7 lutego 2024 r., I USKP 3/23, Legalis nr 3052025). Taka sytuacja nie występuje jednak w niniejszej sprawie.

Postępowanie przed Sądami ubezpieczeń społecznych zainicjowane zostało na skutek odwołania się ubezpieczonej od decyzji organu rentowego z 4 września 2019 r. (nr [...]) i to ta decyzja zakreślała ramy procesu. W sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych przedmiot rozpoznania sprawy sądowej wyznacza decyzja organu rentowego, od której wniesiono odwołanie (art. 477⁹ k.p.c., art. 477¹⁴ k.p.c.; por. postanowienia Sądu Najwyższego: z 13 maja 1999 r., II UZ 52/99, OSNAPiUS 2000 nr 15, poz. 601; z 22 lutego 2012 r., II UK 275/11, LEX nr 1215286 oraz wyrok Sądu Najwyższego z 23 kwietnia 2010 r., II UK 309/09, LEX nr 604210) - w granicach jej treści i zakresu odwołania. Odwołanie od decyzji organu rentowego w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych pełni rolę pozwu i wszczyna postępowanie sądowe (postanowienie Sądu Najwyższego: z 26 września

2005 r., II UZ 52/05, OSNP 2006 nr 15-16, poz. 254, s. 689; z 5 czerwca 2020 r., II UK 38/19, Legalis nr 2560367, a także wyrok Sądu Najwyższego z 22 listopada 2018 r., II UK 361/17, OSNP 2019 nr 8, poz. 101, s. 108). Przed sądem odwołujący może więc żądać jedynie korekty stanowiska zajętego przez organ rentowy i wykazywać swoją rację, odnosząc się do przedmiotu sporu objętego zaskarżoną decyzją (postanowienia Sądu Najwyższego: z 22 lutego 2012 r., II UK 275/11, Legalis nr 484613; z 25 czerwca 2020, r., I UK 277/19, Legalis nr 2599414 oraz wyrok Sądu Najwyższego z 15 maja 2018 r., I UK 118/17, Legalis nr 1828403). Wynika z tego, że postępowanie sądowe zmierza do kontroli prawidłowości lub zasadności zaskarżonej decyzji, a w związku z tym wykluczone jest rozstrzyganie przez sąd, niejako w zastępstwie organu rentowego, żądań zgłaszanych w toku postępowania odwoławczego, które nie były objęte zaskarżoną decyzją. Przeniesienie sprawy na drogę sądową, przez wniesienie odwołania od decyzji organu rentowego ogranicza się do okoliczności uwzględnionych w decyzji, a spornych między stronami. Poza tymi okolicznościami spór sądowy nie może zaistnieć (postanowienie Sądu Najwyższego z 29 września 2021 r., II USK 271/21, Legalis nr 2938926). Z tego względu odwołanie wnoszone od decyzji organu ubezpieczeń społecznych nie ma charakteru samodzielnego żądania, a jeżeli takie zostanie zgłoszone, sąd nie może go rozpoznać, lecz zobowiązany jest postąpić zgodnie z art. 477¹⁰ § 2 k.p.c. (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 9 września 2010 r., II UK 84/10, Legalis nr 315923). Zatem kontrolna rola sądu musi korespondować z zakresem rozstrzygnięcia dokonanego w decyzji administracyjnej, bowiem zgodnie z systemem orzekania w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych, w postępowaniu wywołanym odwołaniem do sądu pracy i ubezpieczeń społecznych, sąd rozstrzyga o prawidłowości zaskarżonej decyzji (art. 477¹⁴ § 2 i art. 477^{14a} k.p.c.) w granicach jej treści i przedmiotu (wyrok Sądu Najwyższego: z 23 kwietnia 2010 r., II UK 309/09, Legalis nr 316864 i z 15 listopada 2023 r., III USKP 38/23, Legalis nr 3024814).

Decyzja Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z 31 sierpnia 2018 r., na którą powołuje się Sąd Apelacyjny, nie była przedmiotem niniejszego postępowania i w stosunku do niej – jak to wynika z akt sprawy – zainicjowana została odrębna droga odwoławcza, a postępowanie sądowe w tym zakresie zostało zawieszone - do

czasu rozstrzygnięcia przez Sąd postępowania w niniejszej sprawie. Poza tym, jak na to słusznie zwraca uwagę organ rentowy w uzasadnieniu zażalenia, nie rozstrzygała ona w zakresie obowiązkowych ubezpieczeń odwołującej, a jedynie w zakresie dobrowolnego ubezpieczenia chorobowego. Brak jest więc podstaw do przyjęcia, że decyzja z 4 września 2019 r., będąca przedmiotem niniejszego postępowania, została wydana z naruszeniem przepisów, a sprawa wymaga przeprowadzenia dodatkowego postępowania wyjaśniającego – i to w postępowaniu przed organem rentowym.

Należy raz jeszcze podkreślić, że art. 477^{14a} k.p.c. nie ma samodzielnego bytu i jego zastosowanie wymaga w pierwszej kolejności spełnienia warunków z art. 386 § 2 lub § 4 k.p.c., czyli zaistnienia przesłanek uzasadniających uwzględnienie apelacji przez uchylenie wyroku sądu pierwszej instancji (postanowienia Sądu Najwyższego: z 22 marca 2016 r., I UZ 42/15, OSNP 2017 nr 10, poz. 139 i z 30 października 2012 r., II UZ 50/12, OSNP 2013 nr 21-22, poz. 289). Uchylenie wyroku sądu pierwszej instancji wraz z poprzedzającą go decyzją i przekazanie sprawy do rozpoznania organowi rentowemu ograniczone jest jednak do wyjątkowych przypadków, gdy oprócz przesłanek z art. 386 § 2 lub § 4 k.p.c. wystąpiły takie wady zaskarżonej decyzji, których nie można było naprawić w postępowaniu sądowym (postanowienie Sądu Najwyższego z 26 lutego 2020 r., I UZ 26/19, LEX nr 3221262).

Oceny, czy sąd rozpoznał istotę sprawy (art. 386 § 4 k.p.c.), dokonuje się na podstawie analizy żądań pozwu i przepisów prawa materialnego stanowiącego podstawę rozstrzygnięcia. Nierozpoznanie istoty sprawy polega na poprzestaniu na błędnym przyjęciu przez sąd pierwszej instancji przesłanki niweczącej lub hamującej roszczenie (prekluzja, przedawnienie, potrącenie, brak legitymacji, prawo zatrzymania itp.), albo na zaniechaniu zbadania materialnej podstawy żądania pozwu, niezbadaniu podstawy merytorycznej dochodzonego roszczenia albo całkowitym pominięciu merytorycznych zarzutów pozwanego, co ma miejsce wówczas, gdy rozstrzygnięcie sądu nie odnosi się do przedmiotu sprawy (postanowienie Sądu Najwyższego z 19 września 2013 r., I PZ 7/13, OSNP 2015 nr 1, poz. 8).

Konieczność przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości zachodzi natomiast wtedy, gdy merytoryczne rozpoznanie sporu przez sąd drugiej instancji wymagałoby przeprowadzenia przez ten sąd całego postępowania dowodowego. Podstawa do uchylenia wyroku nie zachodzi natomiast w sytuacji, gdy konieczne jest jedynie uzupełnienie braków postępowania dowodowego w określonej kwestii lub przeprowadzenie dowodów, które sąd pierwszej instancji bezpodstawnie pominął. W takim przypadku sąd drugiej instancji jako sąd merytoryczny, obowiązany jest na podstawie art. 382 k.p.c. uzupełnić postępowanie dowodowe w niezbędnym zakresie (postanowienie Sądu Najwyższego: z 11 października 2016 r., II PZ 18/16, LEX nr 2163311 i z 22 maja 2024, II UZ 6/24, Legalis nr 3102110).

Zaskarżony wyrok jest więc w sposób oczywisty wadliwy. Nie można uznać, że Sąd I instancji nie rozpoznał istoty sprawy. Sąd Apelacyjny mógł uzupełnić w niezbędnym zakresie postępowanie dowodowe i samodzielnie dokonać dalszych ustaleń faktycznych oraz dokonać własnej oceny prawnej (zob. postanowienia Sądu Najwyższego: z 20 stycznia 2017 r., I CZ 1/17, LEX nr 2216096 i z 3 lutego 2017 r., II CZ 146/16, LEX nr 2240403). W systemie apelacji pełnej sąd drugiej instancji kontynuuje bowiem - w granicach zaskarżenia - merytoryczne rozpoznawanie sprawy (zob. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 31 stycznia 2008 r., III CZP 49/07, OSNC 2008/6/55). W systemie tym zatem sąd drugiej instancji ma nie tylko możliwość, ale także obowiązek, wynikający z art. 378 § 1 k.p.c., rozpoznania sprawy, przy czym orzeka na podstawie materiału zebranego w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji oraz w postępowaniu apelacyjnym (art. 382 k.p.c.).

Z podanych wyżej względów Sąd Najwyższy, w oparciu o art. 398¹⁵ § 1 i art. 108 § 2 w związku z art. 394¹ § 3 k.p.c., orzekł jak w sentencji.

[SOP]

[a.ł.]

